

Vendar dobri odgojnik ne gledé na puhlo hvalo in slavo, ktero bi včasí zaslužil, dela nevtrudeno, in išče enako rudokopu po tmini dalje in dalje, ter sledi za zlato žilo osrečivne ljudstvene omike. Ali naj bolji človek je slab, akoravno ima naj boljše voljo. Vsak, tudi naj slabši rokodelcec potrebuje včasí po svojem stanu kake spodbude, dobrega sveta in nekekega razvedrila. Kje pa dobiva delavec to prečudno okrepčavo za svoje trudne ude? ali mari kje drugod, kakor v združevanji, v združbi svojih sodelavcev? Stara resnica je, in še sedaj veljá in bode veljal pregovor: „V združbi je moč in napredek!“ In glejte, to vodilo naj bi si napisalo tudi vsako društvo na svoje čelo. Ako vsi drugi stanovi hrepené po združbi in v združbi iščejo hladila in vedrila, koliko bolj je tega treba ljudskemu učitelju, ki mu osoda ni ravno odločila zlate dobe v življenji.

Važna so pa učiteljska društva tudi zato, ker 1) v pravi združbi učitelj res dobiva potrebna vodila in vedrila. Ujde tù eden drugega spodbujajo, podučujejo in eden drugemu svetujejo, ter težko butaro vsi eden drugemu nositi pomagajo.

2) Učiteljska društva pa ne koristijo samo učiteljem v zboljšanje materialnega in dušnega stana, temuč, tudi sploh šolstvu, ker: dobri učitelji, dobre šole; dobra mladost, dobra prihodnost za družino, cerkev in državo. F. G.

Zemljepisje v ljudski šoli.

(Dalje.)

Naseljenost.

J. Rad bi zvedel, koliko je na Kranjskem mest, trgov in vasi, po katerih so ljudje naseljeni.

O. Na Kranjskem je 14 mest, 17 trgov, 3195 vasi. Mesta so torej na Kranjskem po šegi južnih Slovanov sploh redka, vasice pogostne, toda majhene. Naj bolj redko so naseljeni ljudje po visokogorskih okrajih, če tudi ravno tam doli in doline, v katerih se nahajajo po večem vsa selišča, predstavljajo potujočemu podobo goste naseljenosti in ljudnatosti. Naj bolj gosto so naseljeni ljudje na vzhodnem Dolenskem pa na osrednji ravnini; srednje mere derži se v tem oziru Suha Krajina, kjer tudi vzhodne planote dopuščajo gostejšo

naselbo. Najborniša poslopja so na vzhodnem Dolenskem (zlasti med Hervati), naj bolje in naj čednejše po mestih in na ravnini, pa tudi na kraških tleh, kjer so vasi in tergi naj več zidani.

Porók je na Kranjskem po 17 letnem primerjanji po 663 na leto; navadno ženijo se moški v 28., in može se ženske v 25. letu. Zakoni terpe primeroma čez 27 let.

Porodov je na Kranjskem primeroma po 3169 na leto. Na 1000 deklet rodi se po 1046 dečkov, na sto zakonov pride po 464 otrok.

Na sto prebivalcev prideta dva merliča na leto, v Ljubljani pa trije.

Na 10.000 mertvih ženskih umerje v obče 9850 moških. Naj bolj merjó otroci in stareji ljudje (čez 50 let stari).

Srednja dolgot življenja na Kranjskem je sploh 34·28 (pri moških 32·26, pri ženskih 36·37 let), za Dalmacijo, Gornjim Avstrijskim in Koroškim pač naj daljši v avstrijskem cesarstvu.

Prebivalstvo prirašča na Kranjskem z 0·828° na leto, t. j. na 100.000 prebivalcev enega leta prihaja jih 100·828 drugo leto.

Narodno gospodarstvo.

J. Koliko pa je rodovitega sveta na Kranjskem?

O. Rodovitega sveta na Kranjskem je 164·92 □ avst. milj., to je, 95·03 % vse kranjske zemlje. Naj prostranejša so gojzdnata tla pa pašniki in pogorske planine. Bolj natančne števila bomo pa izvedili, kedar bo katastralna mera, ktera se je vlni začela, do dobrega izveršena.

Ker je na Kranjskem več travnih tal (travnikov in pašnikov), kakor pa ralnih tal, je pa kranjskim kmetovalcem potreba, da se derzé bolj živinoreje, in da prideljujejo več živinske klaje.

J. Kje pa je na Kranjskem naj več polja?

O. Naj več polja je na kranjski in ljubljanski ravni, na vzhodnem Dolenskem in južnem nižem Gorenškem. Na Notranjskem imajo samo doline (zlasti Vipava) pa reško gričeje, v Suhi Krajini samo južne pa vzhodne niže planote prostranijšo oranje. Naj rodovitniši predeli zemlje so srednja posavska ravnina, sorško polje, sorška in poljanska dolina pa št. jernejsko polje pri Kostanjevici in po nekem delu kerško polje.

J. Kterega žita se pa naj več prideljuje na Kranjskem?

O. Naj več se prideljuje ajde, zlasti iz druge setve. Na visokem Gorenskem pa v Suhi Krajini je naj navadniši poljski pridelek oves.

Sadjereja, do sedaj premalo razširjena po deželi, začenja se, kakor tudi reja murbovega drevja in sviloreja, povzdigovati na višo stopnjo zlasti po gorenjskih dolinah, po vzhodnem Dolenskem pa v reški dolini. Tod in po Vipavskem ponša se vsakoverstno južno sadje in sicer brez posebne ohrane po zimi. — Naj več vinogradov imajo na severo-vzhodnem Dolenskem, pri Reki pa v Vipavi. — Tergovskih ali kupčijskih rastlin seje in ravná se sploh malo.

J. Ali zraste na Kranjskem dosti žita za vse prebivalce?

O. Kmetije so na Kranjskem zelo razdrobljene, to je nasledek francoske vlade (od 1809 — 1814); kajti na vsakega gospodarja prihaja primeroma samo po 13 oralov rodovite zemlje. Porabi pa Kranjsko v enem letu na 1 glavo 4 $\frac{1}{2}$ vagana; dežela mora pa, ker ne prideljuje dosti lastne reži in pšenice, krušne pridelke vvažati.

J. Kako pa je z živinorejo?

O. Živinoreja, kateri so deželne razmere zelo vgodne, ni tako razširjena, pa tudi ne na taki stopnji, kakor okolnosti dajejo.

Konj se je štelo l. 1857. 20.753 repov. Konjsko pleme je različno; na Dolenskem ravnajo bolj majheno, na Gorenskem bolj močno teško pleme, podobno pinčgavskemu; na Krasu in v Suhi Krajini imajo konje tako imenovanega kraškega plemena, ki so majheni, terdni, močni in grivati. Kobilarnica cesarska nahaja se v Prestranku blizu Postojne.

Goved imeli so leta 1857. samo 189.063 glav. Na 1□ miljo prišlo je torej 120 konj, pa 1093 goved; na 100 prebivalcev pa samo 4 konji in 42 goved. Ker je zemljišče razkosano, ter primeroma pomanjkuje piče (pa tudi, ker jo rabijo za vprego), biva goveja živina na Kranjskem sploh slaba, a samo na večih posestvih po koroškem in štajerskem plemenu nekoliko požlahtnjena.

Ovac je bilo l. 1857. na Kranjskem samo 82.068 glav, koz 23.852, praseta pa 94.689. — Za čebelarstvo imajo pa Kranjci od starodavnih časov veliko skrb in veselje. V deželi je čez 100.000 panjev; voska in medu se dobi na leto čez 40.000 centov.

Svilarstvo je bilo do poslednjih let zelo zanemarjeno, dasiravno se dajo svilni červi, zlasti po Dolenskem in kraških dolinah, vspešno ravhati. — Masla se naredi po 30.000 centov, sira 2000 centov, volne se spravi po 2000 centov na leto. Ribištvo daje v Savi, v Kerki pa po jezerih še precej dobička.

J. Kako pa je z gozdi na Kranjskem?

O. Pri gozdnarstvu živi dokaj ljudi in gozdnarstvo je toliko imenitnejši, ker so gozdi z izverstnim lesom skoro po vseh predelih enako gosto razširjeni.

Naj več gozdov je po Gorensem, Dolenskem pa v Suhi Krajini; na kraških tleh (okoli Snežnika, na Hrušici, in po nekem delu Pivke) so sicer tudi tu pa tam prostrani gozdi, toda po gričih in po rebrih, nekaj tudi po viših planotah videti so pleše ali goličave, ktere so zavolj pomanjkanja persti zlasti na zahodnih straneh, skoraj izgubljene za novo zorejo. Gorenški lesi so ali hojevci, ali pa listovci, ravno tako tudi notranjski; nahajajo se med njimi tudi celi predeli hrastovja; dolenski gozdi imajo skoro samo bukovje in hrastje.

Derva in les še sedaj ni drag na Kranjskem, ker pa že nekoliko časa kmetje in gospoda po nekdanjih grajščinskih gozdih eden pred drugim sekajo in prodajajo in kmet pri vsaki priliki, kedar ga ima hudo za denar, po gozdu sega, utegne kmali nastopiti sila za kurjavo. Kedar bo povsod izdelala komisija za odvezo gozdov svoja opravila, bo vedel grajščak in kmet, kaj je njegovega, toda po nekterih krajih bodo kmetom odmerjena prazna gozdna tla, in leta in leta bodo čakali, zlasti na Hrušici, preden zopet gozd zraste tam, kjer so bili pred letam 1848. pragozdi, in ker se toliko piše za pogozdenje Krasa, nastaja pa pred našimi očmi čedalje več golega Krasa.

Rudarstvo.

O. Sedaj ti pa hočem še kaj od rudarstva na Kranjskem povedati. Le-to nima sicer one razmerne važnosti, ktero na sosednem Koroškem, pa vendar se stavi letni dobiček rud na 1 — 1 ½ milijon gold., tako da prihaja po 2 — 3 gold. na 1 prebivalca iz cene dobljenih rud. Pri rudarstvu ima opravka 2000 — 2500 delavcev, in živi se iz njega kakih 6000 ljudi. Na Kranjskem se koplje živo srebro, kuper ali kotlovina, železo in premog. Tudi šote je na Kranjskem precej.

(Dalje prih.)